

AXSIKENT VA QO‘QON XONLIGI TARIXIY-MADANIY ALOQALARI.

Ibraximov Barotjon Botirovich

Namangan davlat pedagogika instituti dotsenti

Email: ibarotjon2404@gmail.com,

OrcID: <https://orcid.org/0009-0007-8946-7633>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21033248>

Annotatsiya: Mazkur maqolada Axsikentning Farg‘ona vodiysi tarixidagi o‘rni hamda Qo‘qon xonligi davridagi ahamiyati tahlil qilinadi. Axsikentning iqtisodiy, siyosiy va madaniy taraqqiyoti Qo‘qon xonligi tarixiy jarayonlari bilan uzviy bog‘liqligi yoritiladi. Shuningdek, shaharning savdo yo‘llari, hunarmandchiligi va ilmiy-ma‘rifiy muhitiga alohida e‘tibor qaratiladi. Qo‘qon xonligi hukmdorlarining Farg‘ona hududlarini boshqarish siyosatida Axsikentning tutgan o‘rni ko‘rsatib beriladi. Tadqiqot natijasida Axsikent va Qo‘qon xonligi o‘rtasidagi tarixiy bog‘liqlikning muhim jihatlari ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Axsikent, Qo‘qon xonligi, Farg‘ona vodiysi, tarix, madaniyat, savdo, hunarmandchilik, siyosat, meros, taraqqiyot.

Аннотация: В данной статье анализируется место Ахсикента в истории Ферганской долины и его значение в период Кокандского ханства. Освещается взаимосвязь экономического, политического и культурного развития Ахсикента с историческими процессами Кокандского ханства. Особое внимание уделяется торговым путям, ремесленному производству и научно-культурной среде города. Рассматривается роль Ахсикента в политике управления территориями Ферганской долины со стороны кокандских правителей. В результате исследования раскрываются важные аспекты исторической связи между Ахсикентом и Кокандским ханством.

Ключевые слова: Ахсикент, Кокандское ханство, Ферганская долина, история, культура, торговля, ремесло, политика, наследие, развитие.

Abstract: *This article examines the role of Akhsikent in the history of the Fergana Valley and its significance during the Kokand Khanate period. The interconnection between the economic, political, and cultural development of Akhsikent and the historical processes of the Kokand Khanate is analyzed. Special attention is paid to trade routes, handicrafts, and the intellectual environment of the city. The article also highlights the place of Akhsikent in the administrative policies of the Kokand rulers within the Fergana Valley. The study reveals important aspects of the historical relationship between Akhsikent and the Kokand Khanate.*

Keywords: *Akhsikent, Kokand Khanate, Fergana Valley, history, culture, trade, handicrafts, politics, heritage, development.*

O‘zbekiston hududida joylashgan qadimiy shaharlar mamlakat tarixining eng muhim sahifalarini tashkil etadi. Shunday tarixiy markazlardan biri Axsikent bo‘lib, u qadimdan Farg‘ona vodiysining siyosiy, iqtisodiy va madaniy markazlaridan biri sifatida tanilgan. Axsikentning rivojlanish tarixi keyinchalik shakllangan Qo‘qon xonligi tarixi bilan ham chambarchas bog‘liqdir. XVIII–XIX asrlarda Qo‘qon xonligi Markaziy Osiyoning yirik siyosiy markazlaridan biriga aylangan bo‘lsa, uning iqtisodiy qudratini ta‘minlashda Farg‘ona vodiysidagi tarixiy shaharlar muhim o‘rin tutgan[1].

Maqolaning maqsadi Axsikent va Qo‘qon xonligi o‘rtasidagi tarixiy, iqtisodiy hamda madaniy aloqalarni ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Axsikent qadimiy Farg‘onaning eng yirik shaharlaridan biri bo‘lib, uning tarixi ilk o‘rta asrlarga borib taqaladi. Tarixiy manbalarda Axsikent Farg‘ona hukmdorlarining qarorgohi sifatida tilga olinadi[2]. Shahar Buyuk Ipak yo‘lining muhim tarmoqlaridan biri ustida joylashgani sababli savdo-sotiq va hunarmandchilik rivojlangan.

IX–XII asrlarda Axsikent mintaqaning yirik iqtisodiy va madaniy markazlaridan biri bo‘lgan. Shaharda temirchilik, kulolchilik, zargarlik kabi

hunarmandchilik tarmoqlari taraqqiy etgan. Arxeologik qazilmalar natijasida topilgan moddiy madaniyat namunalari Axsikentning yuksak taraqqiyot darajasidan dalolat beradi[3].

Biroq XV–XVI asrlardagi siyosiy kurashlar va tabiiy ofatlar natijasida shahar o‘z mavqeini yo‘qota boshladi. Shunga qaramay, uning tarixiy an‘analari Farg‘ona vodiysidagi keyingi siyosiy markazlarning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatdi.

XVIII asr boshlarida Farg‘ona vodiysida minglar sulolasi hokimiyat tepasiga kelishi natijasida Qo‘qon xonligi tashkil topdi. Xonlikning asoschisi sifatida Shohruhbiy e’tirof etiladi[4]. Qo‘qon shahri siyosiy markazga aylangan bo‘lsa-da, vodiyning boshqa tarixiy hududlari ham davlat taraqqiyotida muhim rol o‘ynagan.

Qo‘qon xonligi hududi kengayib borishi bilan iqtisodiy va ma’muriy boshqaruv tizimi takomillashdi. Savdo yo‘llari, sug‘orish tizimlari va hunarmandchilik markazlari davlatning iqtisodiy qudratini oshirishga xizmat qildi. Ayniqsa, Namangan, Andijon va Axsikent atrofidagi hududlar xonlik iqtisodiyotining tayanch nuqtalaridan biri bo‘lgan.

Qo‘qon xonligi davrida Axsikentning bevosita siyosiy markaz sifatidagi mavqei pasaygan bo‘lsa-da, uning tarixiy merosi va iqtisodiy salohiyati saqlanib qolgan. Xonlik hukmdorlari Farg‘ona vodiysining qadimiy shaharlariga alohida e’tibor qaratganlar. Chunki bu hududlar aholisi hunarmandchilik va dehqonchilik bilan shug‘ullanib, davlat xazinasiga katta daromad keltirgan[5].

Axsikent atroflarida rivojlangan sug‘orma dehqonchilik tizimi Qo‘qon xonligi iqtisodiyotida muhim ahamiyat kasb etgan. Paxta, g‘alla va bog‘dorchilik mahsulotlari ichki va tashqi bozorlarga chiqarilgan. Bu esa Qo‘qon xonligining savdo aloqalarini kengaytirishga xizmat qilgan.

Shuningdek, Axsikent tarixiy xotira markazi sifatida ham muhim bo‘lgan. Xonlik davrida tarixchilar va adiblar Farg‘onaning qadimiy shaharlari haqida ma’lumotlar yozib qoldirganlar. Bu esa Axsikent tarixining keyingi avlodlarga yetib kelishida muhim rol o‘ynagan.

Axsikent va Qo‘qon xonligi o‘rtasidagi bog‘liqlik faqat iqtisodiy yoki siyosiy munosabatlar bilan cheklanmagan. Qo‘qon xonligi davrida ilm-fan, adabiyot va san‘at rivojlangan. Umarxon va Nodira davrida Qo‘qon adabiy muhiti shakllanib, Farg‘ona vodiysining turli hududlaridan ijodkorlar bu markazga jamlangan[6].

Axsikent hududidan yetishib chiqqan olimlar va hunarmandlar ham xonlik madaniy hayotida faol ishtirok etganlar. Ayniqsa, diniy-ma‘rifiy an‘analari va madrasalar faoliyati orqali ilmiy meros rivojlantirilgan.

Qo‘qon xonligi davrida bunyod etilgan me‘moriy obidalar ham Farg‘ona vodiysi madaniyatining yuksak darajasini namoyon etadi. Bu jarayonlarda Axsikentning tarixiy tajribasi va madaniy an‘analari muhim ahamiyatga ega bo‘lgan.

Mustaqillik yillarida Axsikent yodgorligini o‘rganish va saqlash bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Arxeologik tadqiqotlar natijasida shaharning qadimiy tarixi va madaniyati yuzasidan yangi ma‘lumotlar qo‘lga kiritildi. Axsikent bugungi kunda nafaqat tarixiy yodgorlik, balki milliy o‘zlikni anglash va tarixiy xotirani tiklashning muhim manbasi hisoblanadi.

Qo‘qon xonligi tarixi bilan bog‘liq tadqiqotlar ham Axsikentning mintaqaraqqiyotidagi o‘rnini yanada chuqurroq anglash imkonini bermoqda. Shu sababli ushbu ikki tarixiy hodisani o‘zaro bog‘liq holda o‘rganish ilmiy jihatdan muhimdir.

Axsikent Farg‘ona vodiysining qadimiy siyosiy va madaniy markazlaridan biri sifatida Qo‘qon xonligi taraqqiyotiga bevosita va bilvosita ta‘sir ko‘rsatgan. Qo‘qon xonligi davrida Axsikent iqtisodiy, madaniy va ma‘naviy jihatdan muhim hududlardan biri bo‘lib qolgan. Savdo, hunarmandchilik va sug‘orma dehqonchilikning rivojlanishi ikki tarixiy markaz o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlagan. Shuningdek, madaniy meros va tarixiy xotiraning davomiyligi Axsikentning Qo‘qon xonligi tarixidagi o‘rnini yanada yaqqol namoyon etadi.

Bugungi kunda ushbu tarixiy bog‘liqlikni o‘rganish milliy tariximizni chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azamat Ziyo. O‘zbek davlatchiligi tarixi. – Toshkent: Sharq, 2000. – B. 215.
2. Ahmedov B. O‘zbekiston xalqlari tarixi manbalari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1991. – B. 87.
3. Matboboyev B. Axsikent tarixi va arxeologiyasi. – Toshkent: Fan, 2017. – B. 56.
4. Nabiev R. Qo‘qon xonligi tarixi. – Toshkent: Fan, 1973. – B. 24.
5. Bobobekov H. Qo‘qon tarixi. – Toshkent: Fan, 1996. – B. 112.
6. Is’hoqov Y. Qo‘qon adabiy muhiti. – Toshkent: Fan, 2003. – B. 74.
7. Sultonov O. *Farg‘ona vodiysi tarixi*. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
8. Abdullaev K. *Markaziy Osiyo shaharlarining tarixiy taraqqiyoti*. – Toshkent: Fan, 2015.
9. Muhammad Hakimxon To‘ra. Muntaxab at-tavorix. – Toshkent nashri.
10. Mirzo Olim Mushrif. Ansob us-salotin va tavorix ul-xavoqin. – Toshkent nashri.